

1

Σημεία και συμπτώματα της ψυχικής νόσου

1.1 Διαταραχές της συμπεριφοράς και του συναισθήματος	5
1.2 Διαταραχές στη σκέψη και την ομιλία	7
1.3 Διαταραχές της αντίληψης	10
1.4 Γνωστικά ελλείμματα	12
Αυτοαξιολόγηση: ερωτήσεις	14
Αυτοαξιολόγηση: απαντήσεις	16

Ανασκόπηση

Αυτό το πρώτο κεφάλαιο πραγματεύεται με τα σημαντικότερα σημεία και συμπτώματα της ψυχικής νόσου. Όπως και σε άλλους κλάδους της Ιατρικής, σύμπτωμα είναι ένα πρόβλημα για το οποίο παραπονείται ο ασθενής, ενώ σημείο είναι μια διαταραχή που ανιχνεύεται με την παρατήρηση και την εξέταση. Τα δύο αυτά μπορεί να είναι παρόμοια: ένας ασθενής μπορεί να παραπονείται για δύσπνοια και να φαίνεται ότι δυσπνοεί. Παρομοίως, ένας ασθενής μπορεί να παραπονείται ότι ακούει φωνές (σύμπτωμα) και να φαίνεται να αποκρίνεται σε φωνές φωνάζοντας προς την τηλεόραση (σημείο).

Παρακάτω εξετάζονται τα συνηθέστερα σημεία και συμπτώματα της ψυχικής νόσου. Αυτά συνήθως ταξινομούνται ανάλογα με το αν αφορούν σε διαταραχές της συμπεριφοράς, του συναισθήματος, της ομιλίας ή της σκέψης, της αντίληψης ή των γνωστικών λειτουργιών. Κάποια ψυχικά νοσήματα μπορεί να περιλαμβάνουν στην κλινική τους εικόνα και νευρολογικά σημεία: τα σημεία αυτά περιλαμβάνονται στο ίδιο κεφάλαιο, όπου αυτό είναι απαραίτητο.

Εκπαιδευτικοί στόχοι

Θα πρέπει:

- Να είστε σε θέση να αναγνωρίζετε και να περιγράφετε την παθολογική συμπεριφορά και τις παθολογικές καταστάσεις του συναισθήματος, που σχετίζονται με την ψυχική νόσο.
- Να είστε ενήμεροι για τη σημασία των κοινωνικών και οικογενειακών προτύπων όταν διαπιστώνετε παρέκκλιση από το φυσιολογικό.
- Να εκτιμάτε τη σημασία των διαφόρων τύπων συναισθήματος, σε σχέση με τις διάφορες μορφές της ψυχικής νόσου.

1.1 Διαταραχές της συμπεριφοράς και του συναισθήματος

Συμπεριφορά

Οι περισσότερες ψυχιατρικές διαταραχές χαρακτηρίζονται από κάποια διάχυτη άλλαγή στη φυσιολογική συμπεριφορά του ατόμου. Οι διάφορες κοινωνίες αντιμετωπίζονται διαφορετικά τις παρεκκλίσεις της συμπεριφοράς. Συνεπώς, όταν εκτιμάτε την κοινωνική συμπεριφορά ενός ατόμου, είναι ιδιαίτερα σημαντικό να προσδιορίσετε αν αυτή η συμπεριφορά ταιριάζει ή όχι (α) με τη συνήθη φυσιολογική του συμπεριφορά και (β) με το κοινωνικό/πολιτισμικό του πλαίσιο.

Ταχύτητα της συμπεριφοράς

Η συμπεριφορά μπορεί να επιβραδυνθεί στις καταθλιπτικές νόσους (επιβράδυνση) ή να επιταχυνθεί στη μανία.

Διάσπαση

Ένα άτομο μπορεί να μην είναι σε θέση να συγκεντρωθεί και να κινεί νευρικά τα άκρα του ή να κινείται μέσα στο δωμάτιο.

Κοινωνική ακαταλληλότητα

Ένα άτομο μπορεί να συμπεριφέρεται με κοινωνικά ανάρμοστο τρόπο (π.χ. μπορεί να ανέβει πάνω σε ένα τραπέζι, ή να εισβάλει στον προσωπικό χώρο άλλου ατόμου).

Ενδυμασία

Ένα άτομο μπορεί να είναι ντυμένο με περιέργο ή ασυνήθιστο τρόπο (π.χ. μπορεί να έχει γδυθεί εντελώς ή να έχει σκεπταστεί με πλαστικές σακούλες σκουπιδιών).

Σεξουαλική καταλληλότητα

Ένα άτομο μπορεί να αυνανίζεται δημοσίως ή να συμπεριφέρεται με σεξουαλικά προκλητικό τρόπο.

Αντίδραση σε εσωτερικές εμπειρίες

Ένα άτομο πιθανόν να μιλάει στην τηλεόραση ή στον πυροσβεστικό κρουνό, αποκρινόμενο σε παραληρητικά ή φευδαρισθητικά βιώματά του.

Αυθόρμητες κινήσεις

Ο αδρός τρόμος είναι συνήθης στο άγχος. Οι χορειακές κινήσεις χαρακτηρίζονται από απότομα τινάγματα, που μερικές φορές έχουν συστροφικό χαρακτήρα. Στη νόσο του Huntington παραπτηρούνται αδρές στρασμωδικές κινήσεις, που είναι εντονότερες στο πρόσωπο, τον ανώτερο κορμό και τα άνω άκρα. Συχνά συνυπάρχουν ρουθούνισμα και ρούφηγμα της μύτης. Το τικ είναι μια γρήγορη, ακούσια, επαναλαμβανόμενη, μη-ρυθμική κίνηση (ή φά-

νημα), που συνήθως θυμίζει μια εκφραστική κίνηση, όπως το ανοιγοκλείσιμο των βλεφάρων, το ανασήκωμα των ώμων ή το τίναγμα του αυχένα. Τα φωνητικά τικ πτεριλαμβάνουν καθάρισμα του λαιμού, βήχα, ρουθουνίσμα και ρούφηγμα της μύτης. Τα τικ μπορεί να είναι απλά ή σύνθετα. Η στερεοτυπία είναι μια επαναλαμβανόμενη πράξη, που δεν κατευθύνεται σε κάποιο στόχο και διεξάγεται με σταθερό και μονότονο τρόπο. Ο μανιερισμός είναι μια επαναλαμβανόμενη κινητική πράξη, που δεν έχει κάποιο στόχο, όπως μια ασυνήθιστη κίνηση του χεριού κατά τη διάρκεια χειραψίας ή κάποιο άλλο είδος ασυνήθιστης χειρονομίας χαιρετισμού. Η ηχωπραξία είναι η μιμητική αναπαραγωγή μιας κίνησης, κάποιους άλλου απόμου. Το αντανακλαστικό δραγμού είναι ο ακούσιος δραγμός ενός αντικειμένου ή των δαχτύλων ενός ατόμου όταν αυτά τοποθετηθούν στην παλάμη του ασθενούς. Αυτό είναι φυσιολογικό στα νεογέννητα αλλά αποτελεί σημείο οργανικής εγκεφαλικής διαταραχής στους ενήλικες.

Ασυνήθιστες στάσεις

Τα άτομα με σχιζοφρένεια μερικές φορές λαμβάνουν πτερίεργες και ασυνήθιστες στάσεις, τις οποίες διατηρούν για ώρες ή μέρες κάθε φορά (κατατονία). Οι ασθενείς μπορεί να είναι ξαπλωμένοι με το κεφάλι τους ανασηκωμένο λίγα εκατοστά πάνω από το μαξιλάρι ή να λαμβάνουν τη στάση της σταύρωσης. Σε ορισμένους ασθενείς, κατά την παθητική μετακίνηση μελών του σώματός τους, δημιουργείται στον εξεταστή ένα αίσθημα πλαστικής αντίστασης. Οι ασθενείς αυτοί μπορούν να λάβουν πτερίεργες στάσεις, τις οποίες εν συνεχείᾳ διατηρούν. Αυτό ονομάζεται κηρώδης ευκαμψία. Τέτοιες καταστάσεις είναι σχετικά στατινίες στις μέρες μας, εξαιτίας της ανάπτυξης ισχυρών και αποτελεσματικών φαρμακευτικών θεραπειών.

Καταναγκαστικές τελετουργίες

Οι καταναγκαστικές τελετουργίες είναι επαναλαμβανόμενες, σκόπιμες συμπεριφορές, που σχετίζονται με ιδεοληπτικές σκέψεις, παρορμήσεις ή ιδεομηρυκασμούς των ατόμων που τις διεξάγουν (βλέπε παρακάτω). Αυτές οι συμπεριφορές διεξάγονται για να μειωθεί το άγχος, το οποίο προκαλείται από ιδεοληπτικές ανησυχίες. Οι τελετουργίες συχνά αποτελούνται από συμπεριφορές ελέγχου, καθαρισμού, μετρήματος ή ένδυσης.

Συναίσθημα

Οι αλλαγές του συναίσθηματος είναι συνήθεις στις ψυχικές διαταραχές. Είναι φυσιολογικό και αναμενόμενο για τους περισσότερους ανθρώπους να βιώνουν μια ποικιλία συναίσθημάτων αναφορικά με τα γεγονότα της ζωής, όπως χαρά, λύπη, ευερεθιστότητα, φόβο, θυμό και άγχος. Το ζήτημα της ύπαρξης διαταραχής του συναίσθηματος τίθεται όταν η κατάσταση της διάθεσης φαίνεται να είναι είτε ακραία είτε παρατεταμένη.

Κατάθλιψη

Η κατάθλιψη είναι η πτώση του συναίσθηματος, που χαρακτηρίζεται από ακραία αισθήματα λύτης, κενού, συναίσθηματικής οδύνης και απομόνωσης. Αυτή η κατάσταση της διάθεσης είναι συνήθως επίμονη και διάχυτη και συνοδεύεται από συναφείς μεταβολές της σκέψης και της συμπεριφοράς. Το άτομο μπορεί να αποσυρθεί κοινωνικά, χάνει το ενδιαφέρον του για τις φυσιολογικές του δραστηριότητες, αισθάνεται απαισιοδοσία για το μέλλον και

βλέπει τον εαυτό του και τους άλλους με αρνητικό τρόπο. Σε ακραίες καταστάσεις μπορεί να αναπτυχθούν παραληρητικές πεποιθήσεις (βλέπε παρακάτω).

Υπερθυμία

Η υπερθυμία είναι η παθολογική εξύψωση του συναίσθηματος, που χαρακτηρίζεται από αισθήματα μεγάλης ενεργητικότητας, ευτυχίας, έξαψης και δύναμης. Παρατηρείται στη μανία και σε φαρμακοεπαγόμενες καταστάσεις. Το άτομο αισθάνεται συχνά ευερέθιστο και ματαιωμένο, καθώς περιβάλλεται από άλλα άτομα που δεν μοιράζονται τον ενθουσιασμό του ή τη ζωντάνια του. Η υπερθυμία συνοδεύεται επίσης από αλλαγές στη σκέψη και τη συμπεριφορά. Η προσοχή του απόμου διασπάται εύκολα και οι ιδέες διαδέχονται γρήγορα ή μία την άλλη. Οι διαδικασίες της σκέψης επιταχύνονται, πράγμα που οδηγεί σε πίεση της ομιλίας (λογόρροια) και ιδεοφυγή (βλέπε παρακάτω). Μπορούν επίσης να αναπτυχθούν παραληρητικές ιδέες μεγαλείου (βλέπε παρακάτω).

Άγχος

Το άγχος είναι υποκειμενική αίσθηση εσωτερικής έντασης, που συχνά συνδέεται με παρεισφρέουσες σκέψεις ή ανησυχίες (βλέπε παρακάτω). Συνοδεύεται από σημεία διεγερσης του αυτόνομου νευρικού συστήματος, όπως τα χυκαρδία, εφιδρωση, ξηροστομία, ωχρότητα του δέρματος, κτλ. Οι φοβίες είναι ιδιαίτερες καταστάσεις άγχους, που συνδέονται με το φόβο συγκεκριμένων αντικειμένων ή περιστάσεων (π.χ. των αραχνών ή των ταξιδιών με λεωφορείο).

Ασυμβατότητα συναίσθηματος

Μερικές φορές το συναίσθημα ενός ατόμου δεν συμβαδίζει με τις κοινωνικές συνθήκες. Αυτό παρατηρείται στους περισσότερους φυσιολογικούς ανθρώπους σε ορισμένες περιστάσεις (για παράδειγμα ένα άτομο μπορεί να χαζογελάει ασταμάτητα χωρίς να μπορεί να ελέγχει σε μια κηδεία, παρόλο που προσπαθεί πανικόβλητο να ελέγχει τον εαυτό του). Σε κάποιες ψυχιατρικές διαταραχές, όμως, δεν υπάρχει επίγνωση της ασυμβατότητας του συναίσθηματος ούτε και γίνεται κάποια προσπάθεια ελέγχου του.

Ευμεταβλητότητα συναίσθηματος

Η ευμεταβλητότητα του συναίσθηματος είναι μια υπερβολική συναίσθηματική αντίδραση, η οποία συνήθως παρατηρείται σε οργανικές διαταραχές. Οι πάσχοντες ξεσπούν σε δάκρυα όταν μιλούν για σχετικά ασήμαντα θέματα. Δεν αισθάνονται λύτη, αλλά δεν μπορούν να ελέγχουν τις συναίσθηματικές τους αντιδράσεις. Είναι συχνά ένδειξη οργανικής εγκεφαλικής βλάβης.

Επιπέδωση του συναίσθηματος

Η επιπέδωση του συναίσθηματος δεν ταυτίζεται με την καταθλιπτική διάθεση, που είναι η πτώση της διάθεσης. Η επιπέδωση του συναίσθηματος είναι μια άμβλυνση της συναίσθηματικής αντίδρασης, που δεν επιτρέπει στους πάσχοντες να βιώνουν τις φυσιολογικές εναλλαγές της διάθεσης. Οι ασθενείς φαίνονται ανόητοι ή αδιάφοροι. Η άμβλυνση του συναίσθηματος παρατηρείται στη χρόνια σχιζοφρένεια και σε ορισμένες οργανικές καταστάσεις, ιδιαίτερα σε βλάβες του μετωπιαίου λοβού.

1.2 Διαταραχές στη σκέψη και την ομιλία

Εκπαιδευτικοί στόχοι

Θα πρέπει:

- Να είστε σε θέση να αναγνωρίζετε και να προσδιορίζετε τις σημαντικότερες διαταραχές της ομιλίας και της σκέψης που σχετίζονται με την ψυχική νόσο.
- Να είστε σε θέση να αναγνωρίζετε τη φυγή ιδεών και τη χάλαση του συνειρμού.
- Να γνωρίζετε ποιες διαταραχές της σκέψης συνδέονται με τη σχιζοφρένεια.
- Να κατανοείτε τη διαφορά μεταξύ των ιδεοληψιών και των παραληρητικών ιδεών.

Οι διαταραχές της ομιλίας και της σκέψης μπορούν να ταξινομηθούν σε διαταραχές της ροής, της μορφής και του τύπου των πεποιθήσεων ή του περιεχομένου του λόγου. Συχνά οι διαταραχές της ομιλίας αντανακλούν τα προβλήματα που έχει ο ασθενής με τη σκέψη του. Ωστόσο, αυτές οι δύο διαταραχές δεν είναι πάντα ταυτόσημες και συνήθως εκτιμώνται ξεχωριστά.

Ροή

Η ομιλία ή η σκέψη μπορεί να επιταχυνθούν σε φαρμακοεπαγόμενες καταστάσεις ή σε μανία, ενώ μπορεί να επιβραδυνθούν στην κατάθλιψη. Στη σοβαρή κατάθλιψη, η ομιλία μπορεί να επιβραδυνθεί ή και να σταματήσει εντελώς. Ο πλατειασμός χαρακτηρίζεται από τη συμπεριληφθη ασήμαντων και μη-απαραίτητων λεπτομερειών στο λόγο του ασθενούς, οι οποίες προκαλούν σύγχυση ή πλήξη στον ακροατή. Ο λόγος, όμως, έχει κάποιο στόχο (δηλ., το άτομο σταδιακά φτάνει στο θέμα) και είναι φυσιολογικός όσον αφορά στη γραμματική σύνταξη.

Μορφή

Η αλληλουχία των σκέψεων μπορεί να διαταραχθεί με ποικίλους τρόπους. Η εμμονή είναι η επανάληψη της ίδιας αλληλουχίας σκέψης, η οποία φανερώνεται είτε με την επανάληψη λέξεων ή φράσεων είτε με την επανάληψη κάποιας συγκεκριμένης συμπεριφοράς. Αν τεθεί μια ερώτηση στον ασθενή, αυτός μπορεί να επαναλαμβάνει τις τελευταίες λέξεις της ερώτησης ξανά και ξανά. Η εμμονή είναι συνηθισμένη σε οργανικές καταστάσεις, ιδιαίτερα σε γενικευμένες εγκεφαλικές διαταραχές. Οι λεκτικές στρεοεπιπλές συνίστανται στην επανάληψη λέξεων ή φράσεων, συχνά υψηλόφωνα, οι οποίες δεν έχουν καμία ιδιαίτερη σχέση με την παρούσα κατάσταση. Η ιδεοφυγή είναι μια διαταραχή της μορφής της σκέψης, που συχνά συνοδεύεται από αύξηση της ταχύτητας των σκέψεων (πίεση ομιλίας) και είναι πιο συνηθισμένη στη μανία (Πλαίσιο 1). Οι ιδέες ακολουθούν η μια την άλλη γρήγορα και το άτομο μεταβαίνει από το ένα θέμα στο άλλο. Οι αλλαγές στη σκέψη μπορεί να πυροδοτούνται από ομοιοκαταληξίες (συνειρμός κατά ομοιχία), συνηχήσεις ή παρηχήσεις. Οι νέες σκέψεις μπορεί να πυροδοτηθούν και από εξωτερικές εμπειρίες, καθώς η προσοχή του ατόμου διολισθαίνει

Πλαίσιο 1

Παράδειγμα ιδεοφυγής

Σ' αγαπώ, είσαι όμορφη, είσαι η πρώτη και η μοναδική... μού άναψες το κόκκινο φως...και έγινα τρελός!... Είσαι το φως μου...you are the sun...let's have fun...-φανταστικό...πλαστικό...δραστικό
...fun in the sun...γιαμ, γιαμ, γιαμ...θα το πω...σε αγαπώ....

από το ένα θέμα στο άλλο, αλλά συνήθως υπάρχει κάποια σχέση μεταξύ τους. Είναι πολύ δύσκολο να διακόψει κάποιος το άτομο ή να παρέμβει στη συζήτηση, η οποία είναι συνήθως εντελώς μονότλευρη.

Η χάλαση του συνειρμού χαρακτηρίζεται από διαταραχή της λογικής σειράς των σκέψεων. Διακόπτεται η συνέχεια στο λόγο του ατόμου, ο οποίος γίνεται ακατανόητος. Αντίθετα από τη φυγή ιδεών, δεν μπορούμε να διακρίνουμε καμία τάξη στην ομιλία του ασθενούς. Αυτή η διαταραχή της ομιλίας παρατηρείται πιο συχνά στη σχιζοφρένεια. Σε ήπια μορφή, είναι πολύ δύσκολο να ανιχνευθεί με οξιοπιστία, ο εξεταστής αισθάνεται σύγχυση και νιώθει άβολα. Αυτά που λέει ο ασθενής δεν βγάζουν νόημα, αλλά είναι δύσκολο να αναγνωριστούν οι ειδικές διαταραχές. Σε πιο σοβαρή μορφή, η ομιλία του ατόμου στερείται παντελώς συνοχής και είναι αδύνατο να την παρακολουθήσουμε (Πλαίσιο 2). Μπορεί να είναι γεμάτη με νεολογισμούς (αυτοσχέδιες λέξεις) ή παράξενες φράσεις.

Τύπος πεποίθησης

Υπάρχουν τρεις κύριοι τύποι παθολογικών σκέψεων που παρατηρούνται στις ψυχιατρικές διαταραχές: οι ανησυχίες, οι ιδεοληψίες και οι παραληρητικές ιδέες.

Ανησυχία για το μέλλον (έγνοια)

Η ανησυχία για το μέλλον είναι μια φυσιολογική ανθρώπινη εμπειρία. Είναι κυρίως μια λεκτική, εννοιολογική δραστηριότητα, που στοχεύει στην επιλυση των προβλημάτων. Αφορά σε μελλοντικά γεγονότα με αβέβαιη έκβαση και συνήθως εκδηλώνεται σαν μια αλυσίδα σκέψεων, με αρνητικό συναισθηματικό περιεχόμενο. Οι ανησυχίες για το μέλλον συνήθως αφορούν γεγονότα της πραγματικότητας, είναι δύσκολο να τις αποδιώξει το άτομο, του αποστούν την προσοχή και συνδέονται με μια εμμονή του ατόμου να δράσει σε σχέση με αυτές. Η φυσιολογική ανησυχία μπορεί επομένως, να έχει σημαντικό λειτουργικό ρόλο στην παρακίνηση των ανθρώπων να λύσουν τα διλήμματα ή τα προβλήματά τους. Η υπερβολική, όμως, ή προβληματική ανησυχία προκαλεί λειτουργική έκπτωση στο άτομο και γίνεται αντιπαραγωγική. Οι προβληματικές ανησυχίες, εν συκρίσει με τις φυσιολογικές ανησυχίες, είναι πιο έντονες και

Πλαίσιο 2

Παράδειγμα χάλασης του συνειρμού

Ερώτηση Τι κάνατε σήμερα;

Ασθενής Είναι σταμάτημα του σώματος...Θα βγάλω το σώμα μου με μια ολική σωματική λειτουργία, μορφή μιας ανδρικής λειτουργίας...

ανεξέλεγκτες. Ακόμα είναι πιο πιθανό να αφορούν αρρώστιες, την υγεία γενικά ή τραυματισμούς. Τέτοιους είδους ανησυχίες οδηγούν σε δυσφορία και δυσλειτουργία.

Ιδεοληψίες

Οι ιδεοληψίες έχουν περιγραφεί ως παρεισφρέουσες σκέψεις, στις οποίες το άτομο αντιστέκεται σθεναρά αλλά δεν μπορεί να τις αποδιώξει, παρόλο που καταλαβαίνει ότι δεν έχουν νόημα, είναι ανόητες ή αναίτια δυσάρεστες. Οι περισσότεροι άνθρωποι έχουν κάποιες ιδεοληπτικές εμπειρίες, με συνηθέστερο παράδειγμα κάποιους μουσικούς σκοπούς, που το άτομο προσπαθεί να ξεχάσει αλλά έρχονται ξανά και ξανά στο μυαλό του. Οι ιδεοληπτικοί μηρυκασμοί είναι σύνθετες αλληλουχίες σκέψεων ή ιδεών με την ίδια ποιότητα (Πλαίσιο 3). Αντίθετα απ' ό, τι συμβαίνει με την ανησυχία, το άτομο αναγνωρίζει ότι οι σκέψεις του είναι μη-ρεαλιστικές και προσπαθεί ενεργητικά να τις απωθήσει από το μυαλό του. Το περιεχόμενο των ιδεοληψιών κατά κανόνα προκαλεί έντονη δυσφορία στο άτομο και συνήθως περιλαμβάνει σκέψεις για ασθένειες ή μολύσεις, σεξ, θρησκεία και επιθετικότητα.

Παραληρητικές ιδέες

Μια παραληρητική ιδέα είναι μια εσφαλμένη πεποίθηση, για την οποία το άτομο είναι απόλυτα πεπεισμένο και η οποία δεν βρίσκεται σε συνοχή με το κοινωνικό, εκπαιδευτικό και πολιτισμικό υπόβαθρό του. Οι παραληρητικές ιδέες γενικά θεωρούνταν ακλόνητες και μη αποκρινόμενες σε λογικά επιχειρήματα. Πρόσφατα έχουν αναπτυχθεί νέες ψυχολογικές θεραπείες που παρέχουν ενδείξεις ότι οι παραληρητικές πεποιθήσεις, σε ορισμένους ασθενείς, μπορούν να τροποποιηθούν με έντονες, δομημένες ψυχολογικές τεχνικές. Εντούτοις, σε ό, τι αφορά τη διάγνωση, οι παραληρητικές ιδέες αντιστέκονται γενικώς στις περισσότερες προσπάθειες αμφισβήτησής τους. Οι παραληρητικές ιδέες είναι συνήθως εσφαλμένες και έχουν μια σχετικά φανταστική υφή. Δεν είναι, ωστόσο, απολύτως απαραίτητο οι ίδεις οι ιδέες να είναι εσφαλμένες. Αυτό που πάντα είναι εσφαλμένο είναι η συλλογιστική στην οποία βασίζονται. Για παράδειγμα, ένας άνδρας πίστευε ότι η γυναίκα του είχε πολλές σχέσεις με άλλους άνδρες, επειδή κάποιες φορές άκουγε τους άνδρες που ήταν κρυμμένοι στη σοφίτα του σπιτιού. Πίστευε ότι οι άνδρες έπρεπε να είναι νάνοι, καθώς ο χώρος της σοφίτας ήταν πολύ μικρός. Η σύζυγος αυτού του άνδρα δεν τον απατούσε, αλλά οικόμη κι αν το έκανε, οι ιδέες του θα ήταν και πάλι παραληρητικές, επειδή η βάση τους δεν είχε λογικά θεμέλια. Αυτές οι ιδέες αναπτύχθηκαν βάσει ακουστικών ψευδαισθήσεων, που οφειλούνταν στον αλκοολισμό του. Οι παραληρητικές ιδέες μπορεί να είναι μεμονωμένες, ή να απαρτίζουν σύνθετα παραληρητικά συστήματα, στα οποία εμπλέκονται διάφοροι άνθρωποι και οργανώσεις.

Πρωτογενής παραληρητικές ιδέες Οι πρωτογενείς παραληρητικές ιδέες εμφανίζονται ανεξάρτητα από οποιοδήποτε άλλο ψυχιατρικό φαινόμενο, όταν το άτομο αισθάνεται αιφνίδια ένα νέο (συχνά παράξενο) μήνυμα. Υπάρχουν δυο είδη πρωτογενών παραληρητικών εμπειριών: η παραληρητική αντίληψη και οι αυτόχθονες παραληρητικές ιδέες. Παραληρητική αντίληψη είναι η λανθασμένη ερμηνεία μιας φυσιολογικής αντιληπτικής εμπειρίας, η οποία ξαφνικά αποκτά ξεχωριστή σημασία για το άτομο. Για παράδειγμα, ένα άτομο μπορεί να δει ένα κόκκινο ιστιοφόρο στο νερό και ξαφνικά να συνειδητοποιήσει πως αυτό σημαίνει ότι η

γυναίκα του είναι παιδί του διαβόλου και πρόκειται να τον σκοτώσει. Αυτόχθονη είναι μια παραληρητική ιδέα που εμφανίζεται "ως κεραυνός εν αιθρίᾳ", χωρίς καμιά εμφανή αφορμή. Οι πρωτογενείς παραληρητικές ιδέες απαντώνται πιο συχνά στη σχιζοφρένεια. Μερικές φορές προηγείται μια αλλαγή στη διάθεση του ατόμου, η οποία όμως δεν οφελεται σε κάποια συναισθηματική διαταραχή. Το άτομο μπορεί να αισθάνεται παράξενα, να είναι μπερδεμένο και να έχει μια αίσθηση τρόμου ή ένα προαίσθημα ότι πρόκειται να συμβεί κάτι κακό. Μέσα από αυτό το παράξενο συναίσθημα, το οποίο ονομάζεται παραληρητικό συναίσθημα, αναδύεται στη συνέχεια το παραλήρημα. Για παράδειγμα, μια γυναίκα άρχισε να αισθάνεται πολύ άβολα και παράξενα. Άρχισε να αισθάνεται ότι ο αέρας ήταν διαφορετικός και "ηλεκτρισμένος". Όταν έβγαινε έξω, όλα φαίνονταν παράξενα. Άρχισε να φοβάται πολύ. Στη συνέχεια άρχισε να πιστεύει ότι ο γείτονάς της είχε σκοτωθεί και φαγωθεί από ερπετά, τα οποία είχαν πάρει τη θέση του. Τα ερπετά έφτιαχναν μια μηχανή, για να σκοτώσουν όλο τον κόσμο στο μέρος όπου ζούσε. Επτρόκειτο να την καταλάβουν και να την κάνουν να δουλέψει για αυτά σαν σκλάβα.

Δευτερογενείς παραληρητικές ιδέες Οι δευτερογενείς παραληρητικές ιδέες υποκινούνται από άλλα ψυχιατρικά φαινόμενα, συνήθως παθολογικό συναίσθημα (είτε σοβαρή καταθλιπτική διαταραχή είτε μανία) ή ψευδαισθήσεις. Οι δευτερογενείς παραληρητικές ιδέες που υποκινούνται από την παθολογική διάθεση του ατόμου είναι συνήθως σύντονες με το συναίσθημα (δηλ. συμβαδίζουν με την κατάσταση του συναίσθηματος). Οι ασθενείς με πολύ σοβαρή καταθλιπτική διαταραχή μπορεί να αναπτύξουν παραληρητικές ιδέες ενοχής ή αναξιότητας, φτώχειας, νόσου (υποχονδριακό παραλήρημα) ή μηδενιστικές παραληρητικές ιδέες (αικραίες δοξασίες που σχετίζονται με καταστροφή του κόσμου ή επικείμενο θάνατο του ατόμου). Οι καταθλιπτικοί δεν αναπτύσσουν παραληρητικές ιδέες ενοχής ή αναξιότητας, φτώχειας, νόσου (υποχονδριακό παραλήρημα) ή μηδενιστικές παραληρητικές ιδέες (αικραίες δοξασίες που σχετίζονται με καταστροφή του κόσμου ή επικείμενο θάνατο του ατόμου). Οι καταθλιπτικοί δεν αναπτύσσουν παραληρητικές ιδέες ότι είναι οι πλουσιότεροι ή οι πιο ερωτικά ελκυστικοί άνθρωποι στον κόσμο ή ότι είναι ικανοί να πετάξουν. Αυτού του είδους οι παραληρητικές ιδέες, που ονομάζονται παραληρητικές μεγαλείου, υποκινούνται από παθολογική εξύψωση της διάθεσης (υπερθυμία). Οι παραληρητικές ιδέες αναφοράς είναι συνηθέστερες στη σχιζοφρένεια και συνίστανται σε πεποιθήσεις του ασθενούς ότι κάποιοι

Πλαίσιο 3

Παράδειγμα ιδεοληπτικών μηρυκασμών και καταναγκαστικών τελετουργιών

Μια 37χρονη γυναίκα ανέπτυξε την ιδέα ότι είχε ακτινοβολήθει μετά την καταστροφή του Chernobyl. Αναγνώριζε ότι ο κίνδυνος στην πραγματικότητα ήταν πολύ μικρός, αλλά δεν μπορούσε να σταματήσει να το σκέφτεται. Φοβόταν να βγει έξω από το σπίτι της, επειδή νόμιζε ότι τα επίπεδα της ακτινοβολίας θα ήταν υψηλότερα εκεί. Άρχισε επίσης να σκέφτεται ότι λάμβανε περισσότερη ακτινοβολία όταν περπατούσε κάτω από πόρτες. Για να προστατευθεί από αυτό, κάθε φορά που περνούσε από μια πόρτα, χτυπούσε ελαφρά το κεφάλι της με το χέρι της τρεις φορές και γυρνούσε προς τα πίσω. Καταλάβαινε ότι αυτό ήταν ανόητο, αλλά δεν μπορούσε να σταματήσει να το κάνει και ένιωθε υπερβολικό άγχος αν δεν το έκανε.

άνθρωποι, πρόσωπα εξουσίας ή οργανώσεις έχουν εκλάβει ιδιαίτερη σημασία γι' αυτόν. Το άτομο μπορεί να πιστεύει ότι η τηλεόραση ή ο πρωθυπουργός αναφέρονται σε αυτό. Αυτές οι ιδέες συχνά υποκινούνται από ακουστικές φυεδαίσθησις. Επίσης συχνές στη σχιζοφρένεια είναι οι διωκτικές παραληρητικές ιδέες, σύμφωνα με τις οποίες το άτομο κινδυνεύει από κάποιους ανθρώπους που το διώκουν ή προσπαθούν να το βλάψουν.

Παραληρητικές ιδέες ελέγχου της σκέψης. Ορισμένοι ασθενείς αναπτύσσουν ειδικές παθολογικές ιδέες, που αφορούν τον έλεγχο της σκέψης τους. Μπορεί να πιστεύουν ότι τοποθετούνται στο μυαλό τους σκέψεις που δεν είναι δικές τους (παρεμβολή σκέψεων) ή ότι αφαιρούνται σκέψεις από το μυαλό τους (υποκλοπή σκέψεων). Πιθανόν επίσης να πιστεύουν ότι οι σκέψεις τους δεν είναι ιδιωτικές και ότι οι άλλοι τις γνωρίζουν (εκπομπή σκέψεων). Συνήθως, το άτομο προσπαθεί να δώσει νόημα σε αυτές τις εμπειρίες, συνθέτοντας μια αιτιολογική εξήγηση που συχνά περιλαμβάνει την τηλεπάθεια, μια μηχανή που ελέγχει το μυαλό τους ή αναμετάδοση μέσω δορυφόρου. Αυτές οι πεποιθήσεις είναι συνήθεστερες στη σχιζοφρένεια.

Παραληρητικές ιδέες ελέγχου του σώματος. Οι ιδέες αυτές ενίστε ονομάζονται και εμπειρίες παθητικότητας,

καθώς το άτομο μπορεί να αισθάνεται σαν ένα παθητικό πλάσμα που το χειρίζεται μια εξωτερική δύναμη ή εξουσία. Το άτομο αισθάνεται ότι ελέγχεται από έναν εξωτερικό παράγοντα, ο οποίος το κάνει να έχει συγκεκριμένες σκέψεις ή παρορμήσεις ή το οδηγεί στην εκτέλεση συγκεκριμένων πράξεων. Για παράδειγμα, ένας άνδρας πίστευε ότι τον είχαν απαγάγει, ενώ βρισκόταν στην Μακεδονία, κάποιοι φοιτητές (διωκτική παραληρητική ιδέα), που είχαν αφαιρέσει την καρδιά του και την είχαν αντικαταστήσει με αναμεταδότη. Τώρα αισθανόταν ότι ελεγχόταν από το Εθνικό Κέντρο Υπολογιστών, το οποίο έστελνε σήματα στο μηχάνημα στο στήθος του, κάνοντάς τον να περπατάει με το αριστερό χέρι πίσω από το κεφάλι του (εμπειρία παθητικότητας). Αυτές οι πεποιθήσεις είναι χαρακτηριστικές της σχιζοφρένειας. Στον Πίνακα 1 αναφέρονται περιληπτικά κάποιες βασικές πλευρές των παραληρητικών ιδεών, που θα πρέπει να ελέγχονται κατά την εκτίμηση ασθενών με παραληρητικά βιώματα. Οι υπερτιμημένες ιδέες είναι παθολογικές πεποιθήσεις που διατηρούνται με μικρότερο βαθμό βεβαιότητας απ' ό,τι οι παραληρητικές ιδέες. Ένα σύνθετης παράδειγμα είναι οι ιδέες αναφοράς, στις οποίες το άτομο λ.χ. έχει την εντύπωση ότι η τηλεόραση αναφέρεται σε αυτό αλλά δεν είναι εντελώς βέβαιο.

Πίνακας 1 Σημαντικές πλευρές της παραληρητικής εμπειρίας, που πρέπει να εκτιμώνται

Διαστάσεις παραληρητικής εμπειρίας	Μέθοδοι αξιολόγησης
Προέλευση της ιδέας	<ol style="list-style-type: none"> Πώς προέκυψε η ιδέα; Η ιδέα είναι δευτερογενής προς ή σύντονη με το συναίσθημα του ατόμου; Βιώνει το άτομο κάποια άλλα παθολογικά φαινόμενα; Αν ναι, θα μπορούσε η ιδέα να είναι δευτερογενής σε αυτά τα φαινόμενα;
Βαθμός πεποιθησης	<ol style="list-style-type: none"> Πόσο ισχυρή είναι η πεποίθηση του ατόμου για την ορθότητα της παραληρητικής ιδέας; Έχει ενεργήσει το άτομο βάσει των παραληρητικών του ιδεών; (δηλ. αν πιστεύει ότι οι γείτονές του θα τον σκοτώσουν έχει προσπαθήσει να ξεφύγει;) Πώς εξηγεί το άτομο το γεγονός ότι η οικογένειά του ή άλλοι κοντινοί του άνθρωποι δεν συμμερίζονται την παραληρητική του ιδέα; Πόσο πεπεισμένος παραμένει για την ιδέα του, ακόμα και όταν του παρουσιάζονται αποδείξεις για το αντίθετο;
Οργάνωση της ιδέας	<ol style="list-style-type: none"> Πόσο λεπτομερής είναι η ιδέα; Πόσες λανθασμένες ιδέες έχει το άτομο; Συνδέονται αυτές μεταξύ τους;
Παραδοξότητα της ιδέας	<ol style="list-style-type: none"> Πόσο απίστευτη είναι η ιδέα; Πόσο κατανοητή είναι η ιδέα; Προέρχεται από συνηθισμένες εμπειρίες ζωής;
Επέκταση της ιδέας	<ol style="list-style-type: none"> Πόσα άτομα εμπλέκονται στην παραληρητική ιδέα; Μήπως η ιδέα αρχικά αφορούσε ένα άτομο ή μια οργάνωση και στη συνέχεια άρχισε να περιλαμβάνει και άλλους;
Ειδικά χαρακτηριστικά	<ol style="list-style-type: none"> Περιλαμβάνει το παραλήρημα ιδέες ελέγχου της σκέψης; Περιλαμβάνει το παραλήρημα ιδέες ελέγχου του σώματος;
Επικινδυνότητα της ιδέας	<ol style="list-style-type: none"> Πόσο επικίνδυνη είναι η ιδέα; Υπάρχει κίνδυνος ο ασθενής να βλάψει τον εαυτό του ή άλλους λόγω της παραληρητικής ιδέας;